

Handläggare
Camilla Berner
Telefon: 08-50846463

Till
Arbetsmarknadsnämnden
3 september 2024

Yttrande över remiss av Statens skolverks redovisning av uppdrag om ett nationellt professionsprogram

Remiss från kommunstyrelsen, dnr KS 2024/812

Arbetsmarknadsförvaltningens förslag till beslut

1. Arbetsmarknadsnämnden beslutar att hänvisa till förvaltningens tjänsteutlåtande som sitt yttrande över remissen.
2. Arbetsmarknadsnämnden beslutar att omedelbart justera paragrafen.

Sammanfattning

Riksdagen beslutade 2023 om att det ska införas ett nationellt professionsprogram för rektorer, lärare och förskollärare (Prop. 2022/23:54). Ändringen i skollagen (2010:800) träder i kraft den 1 januari 2025. Professionsprogrammet består av två delar, en nationell struktur för kompetensutveckling samt ett nationellt meriteringssystem. Lärare som är legitimerade och behöriga att undervisa i skolväsendet kan delta. För att söka om meriteringsnivå ska läraren eller rektorn också vara yrkesverksam vid ansökningstillfället.

Den nationella strukturen för kompetensutveckling innehåller dels individuell fortbildning i form av kurser eller uppdragsutbildningar som ges av universitet och högskolor. Studierna ska ligga till grund för ansökan om meriteringsnivå. Strukturens andra del är kompetensutvecklingsinsatser som genomförs i form av kollegialt lärande. Huvudmannen ska ansvara för att detta kan genomföras. Meriteringssystemet består av tre nivåer med ett antal villkor.

Arbetsmarknadsförvaltningen välkomnar professionsprogrammet och tycker att det finns många positiva delar i det. Det saknas dock en plan för yrkeslärares möjlighet till kompetensutveckling och meritering. Arbetsmarknadsförvaltningen ser också en stor utmaning med att organisera för och genomföra kollegialt utvecklingsarbete i den form som beskrivs i Skolverkets rapport.

Bakgrund

Riksdagen beslutade 2023 om att det ska införas ett nationellt professionsprogram för rektorer, lärare och förskollärare (Prop. 2022/23:54). Ändringen i skollagen (2010:800) träder i kraft den 1 januari 2025. Skolverket har haft i uppdrag av regeringen att utveckla det nationella professionsprogrammet. Uppdraget har inneburit att ta fram en nationell struktur för kompetensutveckling för rektorer, lärare och förskollärare inom skolväsendet samt ett nationellt meriteringssystem för legitimerade lärare och förskollärare.

Ärendet

Skolverket har haft i uppdrag att utveckla ett nationellt professionsprogram för rektorer, lärare och förskollärare inom skolväsendet. Skolväsendet omfattar enligt skollagen förskola, förskoleklass, grundskola, anpassad grundskola, gymnasieskola, anpassad gymnasieskola, sameskolan samt kommunal vuxenutbildning. Professionsprogrammet ska träda i kraft 1 januari 2025 och endast gälla för yrkesverksamma rektorer, förskollärare och lärare. För att kunna söka om meritering måste lärare och förskollärare även ha en examen som ger behörighet att undervisa i någon av ovan nämnda skolformer.

Skolverket skriver i sin rapport att det centrala i ett professionsprogram är kompetensutveckling och att programmet ska leda till att förskollärare, lärare och rektorer får nya möjligheter att utveckla sin professionella kompetens under hela sitt yrkesliv. Deltagande i programmet ska leda till förbättrad undervisning i förskolan och skolan. Professionsprogrammet består av två bärande delar:

- en nationell struktur för kompetensutveckling för rektorer, lärare och förskollärare inom skolväsendet samt
- ett nationellt meriteringssystem för legitimerade lärare och förskollärare.

Den nationella strukturen för kompetensutveckling bygger på ett samspel mellan kollegialt lärande och individuell kompetensutveckling. Även meriteringssystemet vilar på detta samspel även om villkoren för meritering enligt rapporten till största delen bygger på individuell kompetensutveckling i form av akademiska kurser.

En nationell struktur för kompetensutveckling

Den nationella strukturen för kompetensutveckling ska enligt skollagen innehålla

1. kompetensutvecklingsinsatser som kan ligga till grund för meriteringsnivå, och
2. andra kompetensutvecklingsinsatser för lärare och förskollärare samt kompetensutvecklingsinsatser för rektorer.

Enligt Skolverkets rapport ska den nationella strukturen bestå av kurser och utbildningar som främst ges av högskolor och universitet och som ingår i ordinarie utbildningsutbud. Det kan också vara Skolverkets uppdragsutbildningar. Kurserna ska leda till fördjupning eller breddning av lärarens behörighetsgrundande utbildning eller till specialisering inom yrket. Lärares medverkan i kollegialt lärande bedöms av Skolverket vara en avgörande förutsättning för att utveckla undervisning samt för att identifiera behov av, och omhändertar kunskaper från individuell kompetensutveckling. Det är enligt förslaget huvudmannens ansvar att organisera så att alla lärare ges möjlighet att delta i ett kollegialt lärande inom ramen för det nationella professionsprogrammet.

Professionsprogrammet ska även ge möjlighet för lärare och förskollärare att medverka i praktiska forskning och forsknings- och utvecklingsprojekt. Ett av programmets syften är att fler lärare ska bli forskarutbildade. Insatser inom ramen för den nationella strukturen ska bidra till att deltagaren utvecklar sådana yrkeskompetenser som kännetecknar särskilt yrkesskickliga rektorer, lärare och förskollärare.

Nationell struktur för kompetensutveckling för rektorer

För rektorer föreslås professionsprogrammet erbjuda olika former av kompetensutveckling. De utbildningar för rektorer som Skolverket erbjuder redan idag föreslås ingå i programmet. Utöver det ska andra högskolekurser med relevans för skolledarskap ingå. Fortbildningen ska kunna ingå i en magister- eller masterexamen. Rektorer ska också ha möjlighet att delta i kollegialt lärande i form av nätverk och i forsknings- och utvecklingsprojekt.

Meriteringssystemet

Meriteringssystemet ska i princip visa lärares erfarenhet i yrket genom att lärare ska kunna ansöka om en meriteringsnivå. Skolverket lämnar förslag på tre nivåer i ett meriteringssystem, meriteringsnivå 1, 2 och 3. Villkoren för meriteringsnivå 1 och 2 är att läraren ska ha legitimation och ha arbetat minst 6 år i yrket. Vid ansökan om meritering på dessa nivåer ska läraren dessutom vara verksam i yrket samt ha fullgjort akademiska studier med viss omfattning för respektive nivå. För meriteringsnivå 1 innebär det 15

högskolepoäng (hp) och för meriteringsnivå 2 gäller totalt 60 hp varav minst 30 hp på avancerad nivå. Av dessa 15 respektive 60 hp ska 7,5 hp utgöras av den kurs som särskilt föreskrivs av Skolverket som grund för meritering. För meriteringsnivå 3 krävs examen på forskarnivå. Under de första fyra åren efter att professionsprogrammet har trätt i kraft föreslås en övergångsbestämmelse gälla. Bestämmelsen innebär att lärare med lång erfarenhet inom yrket ska kunna undantas från vissa delar. Lärare som arbetat minst 12 år i yrket och fortfarande är verksam undantas från kravet på 15 högskolepoäng i meriterande studier. Den läraren ska kunna söka om meriteringsnivå 1 enbart med ett godkänt resultat på den uppdragsutbildning om 7,5 hp som Skolverket föreskriver som villkor för meriteringsnivå 1.

Skolverket har även haft i uppdrag att utreda hur villkoret undervisning av hög kvalitet kan bedömas. Meriteringsvillkoret undervisning av hög kvalitet föreslår Skolverket ska uppnås genom en utbildning som anordnas av universitet och högskolor på uppdrag av Skolverket. Utbildningen ska ha fokus på analys och vidareutveckling av kvalitet i undervisningen (VAK) och stärka lärares undervisningsskicklighet genom en kombination av teoretiska, praktiska och kollegiala kursmoment. Kursen föreslås vara meriteringsgrundande och obligatorisk för meriteringsnivå 2. Ett av antagningskraven till VAK-utbildningen är att rektor intygar att den sökande får avsätta tid att genomföra kursen. Lärare som ska gå kursen ska också ha erfarenhet av att delta i kollegialt lärande eller har lett undervisningsutveckling i sin egen eller andras undervisning.

Vissa lärares bristande möjligheter att ta del av programmet Skolverket lyfter i sin rapport att det finns grupper som kan ha svårare än andra att ta del av kompetensutveckling i form av kollegialt lärande. Rapporten pekar bland annat på grupperna yrkeslärare och modersmålslärare men även lärare i praktiskt-estetiska ämnen och lärare i svenska för invandrare (sfi).

Vidareutveckling av programmet

Skolverket beskriver sitt förslag som flexibelt och med förutsättningar att kunna utvecklas över tid utifrån förändrade behov hos rektorer, lärare och förskollärare samt förändringar i omvärlden. Meriteringssystemet ska också kunna kopplas till karriärstegsreformen i framtiden vilket innebär att endast meriterade lärare kan utses till förstelärare och lektorer.

En önskvärd vidareutveckling av meriteringssystemet är enligt rapporten att lägga till en meriteringsväg som bygger på bidrag till beprövad erfarenhet. Beprövad erfarenhet är ett slags professionellt

kunnande som växer fram över tid och som utgörs av förskollärares och lärares praktiska erfarenheter som diskuteras, delas, prövas, dokumenteras och kritiskt granskas. Den nationella strukturen för kompetensutveckling kan möjliggöra utvecklandet av beprövad erfarenhet på ett systematiskt sätt, inom en professionell lärandegemenskap framöver.

Struktur för samarbete

Skolverkets samlade bedömning är att en särskild samarbetsstruktur mellan Skolverket, universitet och högskolor som bedriver förskolläraryrket och lärarutbildning samt med fortbildning för rektorer (FFR), behöver etableras i syfte att samordna och utveckla högskolekurser inom ramen för ett nationellt professionsprogram. För detta samarbete bör en nationell arena för samverkan för professionsprogrammet (NASP) etableras. Det råd som arbetat tillsammans med Skolverket under framtagandet av professionsprogrammet ska fortsätta fungera i sin nuvarande form och vara ett stöd till Skolverket i det fortsatta arbetet med att vidareutveckla programmet.

Det nationella professionsprogrammet träder i kraft 1 januari 2025.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts inom utvecklings- och utredningsstaben i samråd med Vuxenutbildning Stockholm, vid arbetsmarknadsförvaltningen.

Arbetsmarknadsförvaltningens synpunkter och förslag

Arbetsmarknadsförvaltningen anser sammanfattningsvis att det framlagda nationella professionsprogrammet är rätt väg att gå och ett bra första steg på vägen mot en stärkt lärarprofession. Grundtanken med programmet är relevant när det gäller vad som bäst gynnar elevernas lärande. Arbetsmarknadsförvaltningen tycker att det är rimligt att deltagande i professionsprogrammet är tillgängligt för yrkesverksamma lärare och förskollärare med legitimation och behörighetsgivande examen samt rektorer.

En nationell struktur för kompetensutveckling

Arbetsmarknadsförvaltningen håller med Skolverket om att kollegiala samtal och samarbeten är en bra metod för att ta tillvara och förvalta de kunskaper som enskilda individer har eller tillägnar sig genom fortbildning. Modellen är generellt mycket tidskrävande och beroende av att det finns en tydlig struktur och ledning av arbetet för att det ska ge bäst effekter. Förvaltningen har lång erfarenhet av att arrangera och leda kollegialt lärande i form av lärarnätverk och lärandeforum inom vuxenutbildningen. Dessa erfarenheter visar att det är en stor utmaning att få alla rektorer och lärare att göra de förberedelser och insatser som krävs för att nå den

nivå av lärande som kollegialt samarbete syftar till. Skolverket lyfter själva i rapporten att det största hindret som skolledningar ser för att stärka lärares kompetensutveckling är kostnader och brist på tid. Arbetsmarknadsförvaltningen menar att de framlagda förslagen kräver just det och vill se ett förtydligande från Skolverket kring vilka förväntningar man har på det kollegiala lärandets genomförande.

Arbetsmarknadsförvaltningen ställer sig också frågande till hur arbetet med det kollegiala lärandet inom de nationella strukturen för kompetensutveckling ska kopplas ihop med den andra delen av professionsprogrammet, meriteringssystemet. I rapporten upplevs dessa som två separata delar.

Fördjupning, breddning och specialisering

Arbetsmarknadsförvaltningen välkomnar professionsprogrammets syfte att ge lärare och rektorer möjlighet att fördjupa och bredda sin utbildning samt att specialisera sig. I rapporten tar Skolverket upp specialpedagogik och handledningskompetens som områden för specialisering. Förvaltningen ser dock fler områden där lärare skulle kunna specialisera sig som ligger närmare den dagliga undervisningen och de didaktiska frågor som lärare möter där.

När det gäller handledningskompetens saknar arbetsmarknadsförvaltningen ett resonemang om på vilket sätt Skolverket menar att handledning av andra är meriterande för yrkesskickligheten.

Nationell struktur för kompetensutveckling för rektorer

Arbetsmarknadsförvaltningen saknar möjligheten för rektorer att kunna kompetensutveckla sig i andra frågor än ledarskap och andra chefsrelaterade frågor. Rektor behöver ha goda kunskaper om de pedagogiska och didaktiska frågor som är centrala för de medarbetare och den verksamhet som rektor leder. Det ger förutsättningar för att kunna göra kloka val om resurser och ledarskap. Arbetsmarknadsförvaltningen vill därför se att även kurser och utbildningar i verksamhetsnära områden också ingår i professionsprogrammet för rektorer i alla skolformer.

Meriteringssystemet

Arbetsmarknadsförvaltningen vill lyfta fram otydligheten i kopplingen mellan meriteringsnivån och vad det är som gör läraren mer meriterad. De grundläggande kraven om behörighetsgivande examen och att läraren ska vara yrkesverksam vid tidpunkten för ansökan om meriteringen har arbetsmarknadsförvaltningen inga invändningar emot. Inte heller syftet att meriteringsnivåerna uppnås genom studier som breddar och fördjupar utbildningen. Arbetsmarknadsförvaltningen är också positiv till

övergångsbestämmelsen som gör att lärare med lång yrkeserfarenhet under en period kan tillgodoräkna sig denna istället för ytterligare studier.

Arbetsmarknadsförvaltningen anser dock inte att nya ämnen som läraren läser in ska räknas in i de studier som leder fram till en meriteringsnivå. En lärare som läser in ett nytt ämne får i praktiken en ny behörighet och saknar ofta erfarenhet att undervisa i det ämnet. Eftersom syftet med meriteringsnivåerna är att det ska leda till mer yrkesskickliga lärare bör verksamma år i yrket vägas in även för nytillkomna behörigheter. Läraren kan söka meriteringsnivå även för den behörigheten efter ett antal år med undervisningserfarenhet.

Arbetsmarknadsförvaltningen upplever en generell otydlighet i rapporten om meriteringen kopplas till lärarens legitimation eller undervisningsbehörighet.

Meriteringsnivåerna

Arbetsmarknadsförvaltningen ifrågasätter valet att endast tidsätta vissa villkor för meriteringsnivå 1, exempelvis kravet på 6 respektive 12 år i yrket. Skolverket beskriver att syftet med meriteringssystemet är att öka yrkesskickligheten hos lärarna. Arbetsmarknadsförvaltningen menar att det uppnås bäst genom att undervisa. Vi menar därför att även meriteringsnivå 2 bör innehålla ett villkor om en viss tid undervisning mellan meriteringsnivå 1 och 2. Det skulle innebära att lärare som genom studier uppnått meriteringsnivå 1 stannar kvar i klassrummet och har möjligheten att omsätta sina nya kunskaper i undervisning till gagn för elevernas lärande. Detta menar arbetsmarknadsförvaltningen bör gälla oavsett vilken typ av kompetensutveckling läraren har tillägnat sig för att uppnå meriteringsnivå 2.

Även övriga villkor för meriteringsnivå 2 och 3 fokuserar starkt på att kunna leda andra lärare och att delta i forsknings- och utvecklingsarbete istället för att stärka yrkesskickligheten i klassrummet. Arbetsmarknadsförvaltningen instämmer i att mer forskning behövs, särskilt inom vuxenutbildningen, men menar att det är tråkigt att det prioriteras högre än att behålla skickliga lärare i klassrummet. Arbetsmarknadsförvaltningen anser vidare att det är viktigt att hålla fast i kärnan i läraryrket och ge de lärare som vill vara kvar i undervisning och i klassrummet möjligheten att kunna uppnå meritering ändå. Att bli mer yrkesskicklig och utveckla undervisning menar arbetsmarknadsförvaltningen inte automatiskt ska leda till forskning eller att gå vidare till tjänster som rektor eller skolchef.

Arbetsmarknadsförvaltningen vill kort belysa den utbildning som Skolverket planerar att föreskriva som behörighet för meriteringsnivå 3, VAK - Vidareutveckling och analys av kvalitet i undervisning. Arbetsmarknadsförvaltningen håller med om att det är strategiskt att lägga den som en extern kurs då det är svårt att göra den bedömningen på sin egen eller sina kollegors undervisning. Enligt rapporten ska lärare som söker till VAK bifoga ett intyg från rektor att läraren får förutsättningar att genomföra utbildningen inom ramen för arbetet. Arbetsmarknadsförvaltningen menar att all kompetensutveckling kräver att läraren får tid för att förbereda, genomföra och reflektera och ställer sig frågande till varför denna del i meriteringssystemet har detta villkor. Det bör snarare vara ett grundvillkor för alla delar i professionsprogrammet att rektor och/eller huvudman ger tidsmässiga och organisatoriska förutsättningar för lärare att delta.

Vissa lärares bristande möjligheter att ta del av programmet Arbetsmarknadsförvaltningen delar Skolverkets bild av att det är angeläget att branschspecifik kompetensutveckling för yrkeslärare och andra lärargrupper ibland kan vara svårt att hitta. Sådan kompetensutveckling bör därför erbjudas inom den nationella strukturen i syfte att stärka yrkeslärarnas profession likväl som övriga lärarkåren. Skolverket bör snarast titta på hur sådan fortbildning ska gå till för att inte exkludera verksamma och skickliga lärare från möjligheten att kompetensutveckla och meritera sig på formell nivå.

Vidareutveckling av programmet

Arbetsmarknadsförvaltningen välkomnar tanken om en nationell samordning kring programmets utveckling framöver. Det är viktigt att professionens kunskap även fortsättningsvis tas tillvara. Rådet kan kallas in vid behov och behöver inte vara konstant i den form det varit under rapporttiden. Sakkunnighet behövs men det kan behöva vara olika professioner vid olika tillfällen som kallas in.

Karina Uddén
Arbetsmarknadsdirektör
Arbetsmarknadsförvaltningen

Pernilla Unell
Tf. Utvecklingschef
Arbetsmarknadsförvaltningen

Bilaga

1. Remiss- Statens skolverks redovisning av uppdrag om ett nationellt professionsprogram, KS 2024/812